

Національна модель соціальної держави в Україні: проблеми формування

Кушніренко О. Г.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри конституційного права України

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

вул. Пушкінська, 77, Харків, Україна

orcid.org/0000-0003-1836-5043

o.g.kushnirenko@nlu.edu.ua

Ключові слова:

соціальна держава, соціальні права, соціальна політика, національна модель соціальної держави.

У статті зроблена спроба проаналізувати проблематику наявних у світі моделей соціальної держави й доречність її запровадження в Україні з огляду на специфіку нашої держави. Автором розглянуті погляди вчених із зазначеної проблематики, а також запропоновані певні висновки з указанного питання.

Зазначено, що, створюючи національну модель соціальної держави, не допустимо копіювати наявні у світі моделі, оскільки натепер країни Європи багато в чому й самі переживають кардинальні зміни, зокрема звуження функцій соціальної держави, що пов'язано з модернізацією функцій соціальної держави.

Акцентується увага на необхідності зміни державної політики соціальних витрат до політики соціальних інвестицій, а з урахуванням світової економічної та фінансової кризи, яка посилюється в умовах пандемії "COVID-19", Україні потрібно прислухатися до тенденцій у реформуванні соціальної сфери в країнах Європейського Союзу.

Наголошується, що в сучасних умовах соціальна держава – це сильна держава, відповідальна за розвиток людських ресурсів, а також розвинуті інститути громадянського суспільства, здатні впливати на державу.

Стверджується, що реалії сучасної України вимагають необхідності забезпечити громадянам рівний доступ до якісної безкоштовної освіти, до освіти за новітніми стандартами. В основу національної моделі соціальної держави повинна бути покладена соціальна відповідальність, демократія та права людини, а також вільна змішана економіка, здатна забезпечити не тільки задоволення необхідних потреб громадян, а й збереження навколишнього природного середовища. Вітчизняна модель соціальної держави повинна базуватися на принципі солідарної соціальної відповідальності шляхом залучення бізнесу до розв'язання частини соціальних проблем, а також самих громадян, які зобов'язані сплачувати не лише податки.

Підкреслюється, що сучасна модель соціальної держави в Україні покликана забезпечити ефективне функціонування економіки й водночас справедливість у розподілі суспільного багатства.

National model of the welfare state in Ukraine: problems of formation

Kushnirenko O. G.

Candidate of Law, Associate Professor

Associate Professor at the Department of Constitutional Law of Ukraine

Yaroslav Mudryi National Law University

Pushkinskaya str., 77, Kharkiv, Ukraine

orcid.org/0000-0003-1836-5043

o.g.kushnirenko@nlu.edu.ua

Key words:

welfare state, social rights, social policy, national model of welfare state.

The article attempts to analyze the problems of existing models of the welfare state in the world and the appropriateness of its implementation in Ukraine in according to specifics of our state. The author analyzes the views of scientists on this issue, as well as offers certain conclusions.

It is noted that creating a domestic model of the welfare state is inadmissible to replicate the existing models in the world, because nowadays many countries of Europe are largely experiencing in extremely changes, including the narrowing of the functions of the welfare state, in particular, the narrowing of the functions of the welfare state, which is associated with the modernization of the functions of the welfare state.

Emphasis is placed on the need to change the state policy of social spending to the policy of social investment. It is noted that in modern conditions, the welfare state is a strong state responsible for the development of human resources, as well as developed institutions of civil society that can influence the state, and in view of the global economic and financial crisis, which is intensifying in the context of the COVID-19 pandemic. Ukraine needs to take into account trends in social reform in the European Union.

It is argued that the realities of modern Ukraine require the need to provide citizens with equal access to quality free education, to education according to the latest standards. The national model of the welfare state should be based on social responsibility, democracy and human rights, as well as a free mixed economy capable of meeting not only the necessary needs of citizens, but also the preservation of the natural environment. The domestic model of the welfare state should be based on the principle of joint social responsibility by involving business in solving some social problems, as well as the citizens themselves, who are obliged to pay not only taxes.

It is emphasized that the modern model of the welfare state in Ukraine is designed to ensure the efficient functioning of the economy and at the same time justice in the distribution of social wealth.

Вступ. В умовах сьогодення досить актуальне дослідження еволюції концепції та моделі соціальної державності, що впливає як із конституційного закріплення означеного статусу України (ст. 1 Конституції), так і з відсутності національної моделі соціальної держави. Останнім часом держава намагається створити власну сучасну модель соціальної держави, яка повинна бути адаптована до ситуації, коли проявляється криза такої моделі і водночас небажання відмовлятися від її впровадження в умовах модернізації та глобалізації.

Постановка завдання. Метою дослідження є проаналізувати наявні у світі моделі соціальної

держави; з огляду на національну специфіку держави запропонувати доречність запровадження однієї з моделей в Україні. Як видається, натепер пошук вітчизняної моделі соціального розвитку надзвичайно своєчасний, і це зумовлює потребу в ґрунтовному розгляді проблеми.

Результати дослідження. Слід зазначити, що надзвичайно багато в дослідження соціальної держави внесли Ю. Хабермас [1] і К. Оффе [2], а також Ф. Фукуяма [3], П. Рабінович [4], Н. Батура [5], І. Яковюк [6], Н. Хома [7] і десятки інших як зарубіжних, так і вітчизняних вчених, які по-різному обґрунтовували феномен соціальної держави та її моделі.

Виклад основного матеріалу. Соціальна ситуація в Україні не зовсім відповідає уявленням про соціальну державу, й тому не дивно, що значна частина політиків і вчених досить скептично оцінює можливості її побудови в найближчі роки. Вони розглядають соціальну державу як чинник обмеження індивідуальної свободи людини, вважають її неефективним інститутом соціальної оцінки.

Перед Україною постало складне питання вибору оптимальної моделі соціальної держави: ліберальна, шведська, центрально європейська чи інша. Шляхом чого її розвивати: простої шкали оподаткування чи диференційованої, закупівлі кожним громадянином соціальних послуг чи надання їх державою? Де провести межу між соціальними зобов'язаннями держави й відповідальністю громадянина? [8, с. 95]

Створюючи національну модель соціальної держави, не допустимо механічно копіювати наявні в західному світі моделі. Звісно, потрібно вивчати досвід зарубіжних країн із цього питання. Водночас важливо пам'ятати, що навіть у західних демократіях в останні десятиліття виникають постійні проблеми, пов'язані з модернізацією інституту соціальної держави. Як видається, саме в соціальній сфері виникають серйозні проблеми між теорією та практикою. Відбувається суперечливість самих соціальних теорій, складними є і соціальні рішення, які приймає влада та які зачіпають інтереси значної кількості людей.

Натепер дискусійною темою є вибір моделі соціальної держави. Зокрема, Р. Кузьменко вважає, що такою моделлю повинна бути ліберальна й соціально-демократична моделі, які можуть активно використовуватися для формування власної соціально орієнтованої політики [9, с. 73]. На думку Є. Рябенка, формування української нації – держави й соціальної держави – відбувається в автентичному напрямку, вбираючи основні досягнення сучасних моделей соціальних держав (ліберальної та соціал-демократичної) та враховуючи традиційну українську ментальність [10, с. 153].

Л. Четверікова ж вважає, що модель соціальної держави слід представити як «змішану» – синтез ліберальної, компаративістської та соціал-демократичної моделей. Іншими словами, вона буде автентичною, однак такою, що орієнтуватиметься на ознаки зазначених моделей, якщо ці ознаки доречні й корисні в умовах суспільної трансформації [11, с. 15]. Вона також прогнозує, що соціальна держава Україна, як і будь-яка інша соціальна держава, згодом модернізуватиметься в напрямі до держави можливостей [11].

Як видається, сучасні європейські держави добробуту формувалися та розвивалися насамперед як нації-держави, створюючи власні національні системи соціального забезпечення, соці-

ального захисту тощо. Причому шлях цих держав до держав добробуту був історично зумовлений і тривалий. Для України цей процес має бути прискореним, а тому вимагає іншого шляху.

Україна знаходиться на шляху формування національної ідентичності, на відміну від сучасних західноєвропейських країн, які, на думку Ю. Табермаса [1], досягли межі своїх можливостей у новому контексті, визначеному глобальним суспільством і глобальною економікою.

Безумовно, потрібно орієнтуватися на досвід країн Європи у створенні моделей соціальної держави, втім, не заперечним є і факт, що ці країни переживають кардинальні зміни, що здебільшого є результатом дії трьох ключових чинників: нових технологій, демографії та глобалізації. Нині на Заході відбувається інтенсивний пошук нової моделі соціальної держави, що враховувала б особливості сучасного етапу глобалізації. В останні роки лідером формування держави, яка проводить активну соціальну політику, пов'язану з відповідальністю між державою, суспільством і громадянином, виступає Данія, в якій у 1998 р. прийнято Закон про активну соціальну політику, згідно з яким безробітні в обмін на соціальні виплати повинні брати участь у діях, які наближають їх до трудового ринку й вигідні як для безробітних, так і для суспільства в цілому [12, с. 66]. По суті, в основі такої концепції соціальної держави лежить підхід, згідно з яким соціальна політика не повинна обмежуватися пом'якшенням наслідків соціальної потреби, а спрямовуватися на запобігання її виникнення.

Утім, такий підхід активно критикується деякими вченими, які наполягають на тому, що за цим маскується курс на безперервне скорочення соціальних витрат держави [13, с. 144–145].

На думку В. Чиркіна, сучасна соціальна держава зобов'язана забезпечувати тільки основні потреби людини (інфраструктуру, освіту, охорону здоров'я, прожитковий мінімум). Сама ж особа повинна більшою мірою спиратися на власну працю, вкладати її в розвиток спільноти й тоді отримувати пропорційну частину суспільного «пирога» [14, с. 9].

З урахуванням світової фінансово-економічної кризи Україні слід звернути увагу на тенденції в реформуванні соціальної сфери в країнах ЄС, в яких простежується звуження функцій соціальної держави й, відповідно, державних витрат як непосильних для державних бюджетів.

Як видається, одним із варіантів реформування соціальної держави є перехід від політики так званих соціальних витрат до політики соціальних інвестицій. Сучасна соціальна держава має не лише надавати пільги, а й інвестувати в людський і соціальний капітал. Для такої моделі використо-

вується назва «держава соціальних інвестицій», вона «лагає дірки», пом'якшує суспільну нерівність, відкриває нові можливості для заохочення ініціативи й творчості особистості [15, с. 35].

Загальновідомо, що Україна від СРСР отримала патерналістську модель соціальної політики, й фінансування такої моделі для держави було нереальним. Тому виникла об'єктивна потреба обрати оптимальні шляхи її реформування. Вітчизняна економіка не могла забезпечити дію такої моделі необхідними ресурсами.

Натепер державна підтримка забезпечується адресними програмами соціальної допомоги для найуразливіших прошарків населення, однак ліберальна модель вимагає, по-перше, чітких економічних умов і розвинутого ринку, по-друге, поетапного запровадження відповідних заходів для забезпечення мінімального життєвого рівня. Насправді економічні умови в Україні далекі від того рівня, за якого країна може вважати себе такою, що розвивається за ліберальною моделлю [16, с. 1170].

Конструюючи українську модель соціально орієнтованої економіки, Р. Демчак передбачає насамперед необхідність забезпечення соціально гарантованого мінімуму задоволення потреб. Інструментом реалізації такої моделі можуть стати адресна соціальна політика, активна політика зайнятості. Цінне у вказаній моделі те, що вона передбачає не лише соціальний захист, а й створення такого організаційно-економічного механізму, який би сприяв зменшенню частини населення, що потребує соціальної допомоги [17].

Є всі підстави вважати, що застосування в Україні соціал-демократичної моделі проблематичне, бо громадяни у своїй більшості не вважають, що держава повинна допомагати бідним, незалежно від причин їхнього стану – об'єктивних причин або небажання працювати, пияцтва тощо [18, с. 113].

Необхідно враховувати, що розбудова соціальної держави в Україні відбувається в умовах глобалізації, а з огляду на євроінтеграційну орієнтацію формування соціальної держави ще проблематичніше. Адже європейський досвід свідчить про трансформацію традиційної «кейнсіанської» держави добробуту, пріоритетом якої є соціальне забезпечення, соціальний захист і гарантування соціальних благ усім громадянам [7, с. 457]. Тому, на думку Є. Рябенка, для України вибір тієї чи іншої моделі соціальної держави полягає не стільки в її конкретизації, скільки в синтезі рис різних моделей [10, с. 153].

Л. Четверікова та Ю. Привалов звертають увагу, що, попри ліберальний вектор реформ у соціальній сфері, Українська держава не має можливості перекласти на громадянське суспільство частку

соціального тягаря, як це практикується в США, а отже, ліберальна модель соціальної держави не припустима для нашого суспільства за сучасних умов [19, с. 115–116]. Вони роблять висновок, що нині неможливо визначити таку модель, оскільки всім моделям властиві як позитивні, так і негативні риси, а тому прогнозують майбутнє за так званою державою можливостей (державою праці), яка формується в результаті синтезу ліберальної та соціал-демократичної моделей соціальної держави [19, с. 137].

Розробляючи власну національну модель соціальної держави, дуже важливо поєднати наявний демократичний інституційний розвиток із бажанням України інтегруватися в сучасну глобальну соціально-економічну систему. Сприяти загальному добробуту громадян України зможе творче запозичення європейських цінностей, що дозволить провести реформи у сфері права, освіти, охорони здоров'я, соціальних послуг тощо. Це може сприяти усвідомленню необхідності поєднання свободи й рівності прав, справедливості й особистої вигоди, права й моралі, приватної власності й соціальної відповідальності за її виконання [7, с. 458–459]. У такому випадку йдеться про відповідальність держави насамперед за гідний рівень освіти, адаптований до вимог інформаційного суспільства, соціальну нерівність, соціальний захист найуразливіших верств населення, професійну зайнятість, надання соціальних послуг. Підвищення якості життя, як і ослаблення соціальної нерівності, не можна досягти виключно економічними засобами, адже головним чинником розвитку сучасного суспільства є людина. Національна концепція соціальної держави повинна базуватися на тому, що громадянин сучасної соціальної держави – це відповідальна людина, яка готова багато працювати заради досягнення власних цілей, прагне розвиватися, підвищувати свої вміння та професіоналізм, прагне зробити свою державу привабливою для життя. У сучасних умовах соціальної держави – це сильна держава, відповідальна за розвиток людських ресурсів, а також розвинені інститути громадянського суспільства, здатні впливати на державу.

Як видається, в Україні модель соціальної держави повинна базуватися на ефективному перерозподілу доходів між різними соціальними верствами населення через справедливу систему оподаткування, державний бюджет, фінансування соціальних програм, заохочення благочинної діяльності. Фундаментом же української моделі соціальної держави має стати високорозвинена, соціально орієнтована змішана економіка, яка зможе забезпечити як задоволення необхідних потреб громадян, так і збереження довкілля. Поступового зближення рівнів матеріального

достатку різних соціальних верств населення потрібно домагатися шляхом боротьби не з багатством, а з бідністю.

Окрім ефективної та гнучкої системи соціального забезпечення (натепер вона в Україні не досить ефективна), вітчизняна модель соціальної держави повинна базуватися на принципі солідарної соціальної відповідальності. Це можливо досягти шляхом залучення бізнесу до розв'язання частини соціальних потреб, стимулюючи водночас бізнес наданням різноманітних соціальних пільг.

Соціальну відповідальність перед суспільством і державою повинні нести й громадяни. І така соціальна відповідальність повинна полягати не лише в сплатуванні податків, але й в обов'язку чесно перебувати на посаді, утримуватися від участі в будь-яких акціях, які б могли завдати шкоди стабільності держави, самовдосконалюватися.

Натепер для України вкрай важливим завданням є формування та подальший розвиток системи соціального партнерства. Прикро, але в нашій державі ті процеси, які розвиваються під гаслом соціального партнерства, істотно відрізняються від тих, що декларуються. Якщо в розвинутих країнах колективний договір – це документ, який дає змогу працівникам досягти значного поліпшення свого соціально-економічного становища, то в Україні колективний договір – це, як правило, формальний документ, який мало що дає працівникам. Об'єднання українських роботодавців сформовані насамперед для лобювання інтересів роботодавців

у державних органах влади, а не для переговорів із працівниками. Відсутність сильних профспілок також не сприяє дієвому соціальному партнерству.

У сучасних умовах соціальна модель в Україні повинна бути моделлю розвитку суспільних знань, а тому слід виходити з того, що реалії сучасного світу, соціально-демографічні тенденції України вимагають подальшого розвитку особистості, забезпечення рівного доступу до якісної безкоштовної освіти різних соціальних груп, забезпечення переходу до освіти за новітніми стандартами.

Безперечними цінностями української моделі соціальної держави мають бути демократія та права людини, вільна ринкова економіка, рівність можливостей для кожного, солідарність.

Сучасна модель соціальної держави в Україні покликана забезпечити ефективне функціонування економіки й водночас справедливість у розподілі суспільного багатства.

Висновки. Розробляючи національну модель соціальної держави в Україні, необхідно передбачити такі надзвичайно важливі її елементи, як творче запозичення європейських і світових цінностей, соціально орієнтовану змішану економіку, ефективний перерозподіл доходів між різними соціальними верствами населення, солідарну соціальну відповідальність, систему соціального партнерства, розвиток суспільних знань і культури й, звичайно ж, демократію та права людини, вільну ринкову економіку, рівність можливостей для кожної людини.

Література

1. Хабермас Ю. Кризис государства благосостояния и исчерпанность утопической энергии. Политические работы. Москва : Праксис, 2005. 368 с.
2. Офффе К. Демократические институты и моральные ресурсы. *Современная политическая теория*. Москва : Nota Bene, 2001. С. 204–240.
3. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию / пер. с англ. Москва : ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак», 2004. 730 с.
4. Рабінович П.М. Соціальна сутність держави як складник предмета теоретики-історичної юриспруденції. *Вісник Академії правових наук України*. 1996. № 5. С. 90–100.
5. Батура Н.Ю. Політичні передумови та чинники становлення соціальної держави : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.01 ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2009. 20 с.
6. Яковюк І.В. Соціальна держава: питання теорії і шляхи її становлення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2000. 199 с.
7. Хома Н.М. Моделі соціальної держави: світовий та український досвід : монографія. Київ : Юридична думка, 2012. 592 с.
8. Україна як соціальна держава: гасло для політичної конкуренції чи шлях до солідаризації суспільства? *Аналіт. доп. Нац. ін-т стратегіч. досліджень*. Київ, 2009. 108 с.
9. Кузьменко Р.В. Основні моделі та пріоритети формування і розвитку соціальної політики України. *Вісник Черкаського ун-ту. Сер. Пед. науки*. 2009. Вип. 142. С. 70–75.
10. Рябенко Є.М. Особливості розбудови соціальної держави в Україні засобами освіти. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2010. Вип. 40. С. 146–154.
11. Четверікова Л.О. Соціальна держава: структурно-функціональний аналіз: автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2006. 19 с.
12. Хоппе К. Дания в ракурсе социальной политики. *Человек и труд*. 2001. № 8. С. 65–67.
13. Косенко О.И. Поиск эффективной модели социального государства в условиях современного общества. *Труд и социальные отношения*. 2012. № 1. С. 139–149.

14. Чиркин В.Е. Общечеловеческие ценности и современное государство. *Государство и право*. 2002. № 2. С. 5–13.
15. Бульбенюк С.С. Десятиріччя здійснення системної модернізації в Україні та Росії: досягнення та втрати. *Людина і політика*. 2002. № 1. С. 33–40.
16. Тихонова Н.Е. Куда ведет коридор? (О социальной политике с позиции общественного мнения). *Общественные науки и современность*. 2006. № 3. С. 10–17.
17. Демчак Р.Е. Соціальний захист населення та діючі моделі в країнах з різним рівнем розвитку ринкових відносин. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2011. № 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2011_12_6.
18. Піщуліна О.М. Соціальна політика як інтегральна функція соціальної держави. *Стратегічні пріоритети*. Київ, 2011. С. 110–112.
19. Четверікова Л.О. Сучасна парадигма метасоціального інституту: історико-теоретичні виміри соціальної держави. Львів : Астролябія, 2007. 151 с.

References

1. Khabermas Yu. (2005). Krizis gosudarstva blagosostoyaniya ischerpanost utopicheskoy energii. Politicheskie raboty. [Welfare State Crisis Exhaustion of Utopian Energy. Political work] M.: Praxis. 368 p. (in Russian).
2. Offe K. (2001). Demokraticheskie instituty i moralnye resursy. Sovremennaya politicheskaya teoriya. [Democratic institutions and moral resources. Contemporary political theory] M.: Nota Bene. P. 204–240. (in Russian).
3. Fukuyama F. (2004). Doverie: sotsialnye dobrodeteli i put k protsvetaniyu. per. s angl. [Trust: Social Virtues and the Path to Prosperity] M.: OOO “Izdatelstvo AST”: ZAO NPP “Yermak”, 730 p. (in Russian).
4. Rabinovich P.M. (1996). Sotsialna sutnist derzhavi yak skladnik predmeta teoretiki-istorichnoi yurisprudentsii. [The social essence of the state as a component of the subject of theoretical and historical jurisprudence] *Visnik Akademii pravovikh nauk Ukraini*. № 5. P. 90–100 (in Ukrainian).
5. Batura N.Yu. (2009). Politichni peredumovi ta chinniki stanovlennya sotsialnoi derzhavi: avtoref. dis... kand. polit. nauk: 23.00.01; [Political preconditions and factors of formation of the social state: author’s ref. dis. cand. political sciences: 23.00.01] Kiiv. nats. un-t im. T.Shevchenka. K., 20 p. (in Ukrainian).
6. Yakovyuk I.V. (2000). Sotsialna derzhava: pitannya teorii i shlyakhi ii stanovlennya: dis. kand. yurid. nauk: 12.00.01. [The welfare state: questions of theory and ways of its formation: dis. cand. legal sciences: 12.00.01.] Kh., 199 p. (in Ukrainian).
7. Khoma N.M. (2012). Modeli sotsialnoi derzhavi: svitoviy ta ukraïnskiy dosvid: monografiya. [Models of the welfare state: world and Ukrainian experience: monograph] K.: Yuridichna dumka, 592 p. (in Ukrainian)
8. Analit. dop. Nats. in-t strategich. doslidzhen. (2009). Ukraïna yak sotsialna derzhava: gaslo dlya politichnoi konkurentsii chi shlyakh do solidarizatsii suspilstva? [Ukraine as a welfare state: a slogan for political competition or a way to solidarity in society?] Kiiv: *Analit. dop. Nats. in-t strategich. doslidzhen*. 108 p. (in Ukrainian).
9. Kuzmenko R.V. (2009). Osnovni modeli ta prioriteti formuvannya i rozvitku sotsialnoi politiki Ukraïni. [Basic models and priorities of formation and development of social policy of Ukraine] *Visnik Cherkaskogo un-tu. Ser. Ped. nauki*. Vip. 142. P. 70–75. (in Ukrainian).
10. Ryabenko E.M. (2010). Osoblivosti rozbudovi sotsialnoi derzhavi v Ukraïni zasobami osviti. [Features of building a welfare state in Ukraine through education] *Gumanitarniy visnik Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii*. Vip. 40. P. 146–154. (in Ukrainian).
11. Chetverikova L.O. (2006). Sotsialna derzhava: strukturno-funktsionalniy analiz: avtoref. dis... kand. polit. nauk: 23.00.02 [Welfare state: structural and functional analysis: author’s ref. dis. cand. political sciences: 23.00.02]; Lviv. nats. un-t im. I. Franka. L., 19 p. (in Ukrainian).
12. Khoppe K. (2001). Daniya v rakurse sotsialnoy politiki. [Denmark from the perspective of social policy] *Chelovek i trud*. № 8. P. 65–67 (in Russian).
13. Kosenko O.I. (2012). Poisk effektivnoy modeli sotsialnogo gosudarstva v usloviyakh sovremennogo obshchestva. [Search for an effective model of a welfare state in a modern society] *Trud i sotsialnye otnosheniya*. № 1. P. 139–149 (in Russian).
14. Chirkin V.Ye. (2002). Obshchechelovecheskie tsennosti i sovremennoe gosudarstvo. [General human values and the modern state] *Gosudarstvo i pravo*. № 2. P. 5–13. (in Russian).
15. Bulbenyuk S. (2002). Desyatirichchya zdiysnennya sistemnoi modernizatsii v Ukraïni ta Rosii: dosyagnennya ta vtrati. [Decades of systemic modernization in Ukraine and Russia: achievements and losses.] *Lyudina i politika*. № 1. P. 33–40 (in Ukrainian).

16. Tikhonova N. (2006). Kuda vedet koridor? (O sotsialnoy politike s pozitsii obshchestvennogo mneniya). [Where does the corridor lead to? (On social policy from the standpoint of public opinion).] *Obshchestvennye nauki i sovremennost.* № 3. P. 10–17. (in Russian)
17. Demchak R.Ye. (2011). Sotsialniy zakhist naselelynya ta diyuchi modeli v kraïnakh z riznim rivnem rozvitku rinkovikh vidnosin. [Social protection of the population and current models in countries with different levels of market relations.] *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvitok.* № 12. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2011_12_6 (accessed: 20 September 2020).
18. Pishchulina O.M. (2011). Sotsialna politika yak integralna funktsiya sotsialnoï derzhavi. [Social policy as an integral function of the welfare state.] *Strategichni prioriteti.* K. P. 110–112. (in Ukrainian).
19. Chetverikova L.O. (2007). Suchasna paradigma metasotsialnogo institutu: istoriko-teoretichni vimiri sotsialnoï derzhavi. [The modern paradigm of the metasocial institution: historical and theoretical dimensions of the welfare state] L.: Astrolyabiya, 151 p. (in Ukrainian).